

*Н.В. Аніщук,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри історії держави та права,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна*

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКИХ ПАРТНЕРСТВ ЯК СПЕЦИФІЧНОЇ ФОРМИ ШЛЮБУ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Анотація. У статті досліджується правотворчий досвід Великобританії з другої половини ХХ століття й до сьогодення у сфері легалізації громадянських партнерств як специфічної форми шлюбу.

Ключові слова: гендерна дискримінація, громадянські партнерства, легалізація громадянських партнерств.

Однією з актуальних проблем, що останнім часом усе більше привертає увагу в суспільстві, є узаконення одностатевих шлюбів, так званих громадянських партнерств.

Ця проблема є вкрай дискусійною, оскільки з християнського погляду розглядається як порушення біблейських заповідей. Між тим останнім часом суспільство під впливом так званої «сексуальної революції» поступово змінює свої погляди на статеву свободу. Особливо західне суспільство, зокрема англійське, всупереч християнській моралі, «просунулося на багато кроків уперед» у напрямі легалізації гомосексуальних відносин та узаконення одностатевих шлюбів. Цим кроком фактично зроблено виклик усьому світовому суспільству. Виправдання цього рішення було таким: з установами заборони на одностатеві відносини порушуються права людини на свободу сексуальної орієнтації.

Оскільки Великобританія є однією з небагатьох країн світу, яка доклала багато зусиль до узаконення громадянських партнерств, цей фактор зумовив вибір теми.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор, дає підставу стверджувати, що сьогодні у вітчизняній юриспруденції відсутні роботи, де комплексно б розглядалася проблема громадянських партнерств як специфічної форми шлюбу. В основному всі наукові гендерні дослідження зводяться до розгляду прав жінок. Заслужують на увагу праці таких учених-гендеристів, які є фундаторами школи вітчизняного гендерного права: О. Дашковської, К. Левченко, Т. Мельник, Н. Оніщенко та ін.

Метою роботи є дослідження розвитку громадянських партнерств як специфічної форми шлюбу у Великобританії в історико-правовому аспекті.

Натепер у країнах із паритетною демократією на законодавчому рівні встановлено заборону будь-якої гендерної дискримінації. Варто зазначити, що «гендерна дискримінація» – це термін новий, який з'явився в науковому обігу нещодавно, у 90-х роках минулого століття. Гендерна дискримінація – це несправедливе ставлення до будь-якої особи, яке прямо або опосередковано пов'язано з її належністю до статі. Тривалий час факт існування дискримінації за ознакою статі заперечувався суспільством, тому й поняття «гендерна дискримінація» не існувало. Уважалося, що ця проблема існує лише щодо жінок. Унаслідок цього вчені-юристи застосовували лише термін «дискримінація щодо жінок». І тільки пізніше було визнано, що дискримінація за ознакою статі може бути спрямована як проти жінок, так і проти чоловіків.

Сьогодні Великобританія – одна з перших країн, яка здійснила легалізацію гомосексуальних відносин і тим самим відкрила шлях щодо розвитку громадянських партнерств як специфічної форми шлюбу.

Громадянське партнерство – спеціальний вид узаконення відносин, передбачених передусім для одностатевих пар. Статус партнерів надає їм практично такі самі права, що є в подружжя в класичному шлюбі. Вони отримують усі необхідні юридичні передумови, щоб уважатися сім'єю й отримувати відповідні державні пільги по безробіттю, догляду за дітьми, пенсійному забезпеченню. Такі пари мають право на загальне прізвище (Німеччина), однакові зі шлюбними парами пільги на податок щодо спадкування (Німеччина). У деяких країнах світу їм навіть дозволено всиновлювати дітей і мати доступ до штучного запліднення (Великобританія, Скандинавські країни (Швеція, Норвегія), за ви-

нятком Фінляндії). Проте в більшості країн, у яких дозволена легалізація громадянських партнерств, одностатевим парам не дозволяється мати доступ до штучного запліднення (Ісландія), всиновлювати дітей (Угорщина, Фінляндія) або встановлюються обмеження щодо всиновлення. Наприклад, у Данії не можна всиновлювати чужих дітей, дозволяється лише всиновлювати дітей один одного.

Існують дві головні різниці громадянського партнерства і шлюбу. Так, у класичному шлюбі під подружжям розуміється союз чоловіка та жінки, а в громадянському партнерстві – союз партнерів (союз чоловіка та чоловіка або союз жінки та жінки). Шлюб може бути укладено в церкві та громадянській установі, а громадянське партнерство може бути зареєстроване лише в громадянській установі (переважно в мерії або міській раді).

Які ж мотивації призвели до того, що на законодавчому рівні від кінця минулого століття було дозволено легалізувати громадянські партнерства як форму шлюбу? Відповідь на це питання може прояснити виступ Лорда Лонгфорта в Палаті Лордів англійського парламенту, який на дебатах щодо питання гомосексуалізму в цій Палаті 4 грудня 1957 р. висловив таку позицію: «Ми повинні ненавидіти гріх і любити грішника» [1, с. 341].

Легалізацію громадянських партнерств як специфічної форми шлюбу вперше започатковано в Європі. У 1989 році Данія стала першою країною у світі, що дозволила одностатевим парам легалізувати свої відносини. Першою постсоціалістичною країною, яка дозволила визнавати одностатеві сім'ї, стала Угорщина в 1996 р.

Громадянські партнерства як форма спільного проживання одностатевих людей представлена також у країнах: Австралія (деякі штати), Андорра, Ісландія, Канада (деякі провінції), Колумбія, Люксембург, Німеччина, Португалія, Словенія, Словенія, США (деякі штати), Уругвай, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія тощо[2, с. 178].

Історія узаконення громадянських партнерств у Великобританії розпочинається з вирішення питання про легалізацію гомосексуальних стосунків. Варто зазначити, що сьогодні в більшості країн світу, у т. ч. в Україні, з морального погляду засуджується явище гомосексуалізму. Зберігаються також країни, в яких гомосексуалізм залишається злочином (наприклад, країни ісламського фундаменталізму). Проте з погляду сучасного західного суспільства держава, що відмовляє чоловікам у їхньому праві на статеву свободу, фактично проводить політику гендерної дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації.

Що ж являє собою гомосексуалізм? Це протиприродний статевий потяг, виявом якого є схильність до осіб своєї статі. Безумовно, гомосексуалізм є відхиленням від природної норми. Явище гомосексуалізму відоме з глибокої давнини. Перші згадки про нього знаходять у Давньому Єгипті. Гомосексуалізм процвітав у Давніх Індії, Вавилоні, Греції та Римі [3, с. 489]. Уже тоді було встановлено жорстоке покарання за гомосексуалізм. Наприклад, римський імператор Костянтин запровадив смертну кару за нестандартні любовні відносини. Ще раніше в іудеїв гомосексуалізм карався смертю. Тривалий час у законодавстві різних країн установлювалося жорстоке покарання за гомосексуалізм.

Однією з перших країн світу, яка вирішила легалізувати гомосексуальні стосунки, стала Великобританія. Ця проблема вперше почала розглядатися англійським парламентом в 1950-х роках. Причому ініціатором цього питання стала Палата Лордів, яка виступила своєрідним новатором і значно випередила Палату Громад в усвідомленні необхідності законодавчого втручання. Англійські парламентарії пропонували припинити кримінальне переслідування осіб, котрі вступали в гомосексуальні стосунки за взаємною згодою за зачиненими дверима (в приватній обстановці) і досягли 21 року [1, с. 341].

Для Палати Громад питання щодо гомосексуалізму на той час було занадто гарячим і суперечливим, щоб прийняти збалансоване рішення. Тому Палата Громад, що традиційно виражала інтереси волі народу, не намагалася взяти на себе вирішення цього питання. Отже, на той час англійський парламент не прийняв жодного рішення щодо цієї проблеми, і до 60-х років минулого століття вона серйозно не порушувалася.

У 1964 році з приходом лейбористів та ідей лібералізації ситуація зазнала змін. Лорди, які вважали себе прихильниками реформи, вирішили, що настав момент, коли пропозиції про легалізацію гомосексуальних взаємин можуть бути схвалені Палатою Громад. Цього разу більшість у верхній Палаті підтримало зміни законодавства про гомосексуалізм [1, с. 342].

У 1965 році законопроект Лорда Аррана пройшов усі стадії законодавчого процесу в Палаті Лордів і був прийнятий у заключному третьому читанні 83 голосами проти 49. Загалом уся дискусія в

Палаті Лордів була пронизана духом співчуття до людей, на благо яких цей законопроект, власне, приймався. Законопроект, що розглядався Палатою, узаконював гомосексуальні стосунки між особами, що досягли 21-річного віку, за взаємною згодою й за зачиненими дверима у приватній обстановці [1, с. 343].

Незабаром законопроект про сексуальні злочини, що ініціювався верхньою Палатою, було провалено Палатою Громад. Тим не менше аналогічний законопроект було прийнято обидвама Палатами Парламенту вже через два роки – в 1967 році. Він поширювався лише на Англію й Уельс. Щодо Шотландії подібний акт прийнято лише в 1980 році, а в Північній Ірландії – в 1982 році.

У 1977 році Лордом Арраном у Палата Лордів запропоновано знизити вік легального вступу до гомосексуальних стосунків із 21 року до 18 років. Аргумент був таким: на цей час у Великобританії вік повноліття знижено з 21 року до 18 років. Законопроект Лорда Аррана було відхилено 146 головами проти 25 вже під час другого читання. Головним опозиціонером цього законопроекту був Лорд Хелсбері, який заявляв про активізацію діяльності груп та окремих індивідів, що використовували чоловічу проституцію та втягували в подібну діяльність підлітків. Окрім того, він звертав увагу Палати на хвилю венеричних захворювань [1, с. 344–345].

У 1986 році питання щодо гомосексуалізму знову було винесено на розгляд членів верхньої Палати. Цього разу в ньому не йшлося про вік вступу у відносини сексуального характеру між особами однієї статі. Лорд Хелсбері запропонував законопроект, яким установлювалася заборона місцевим органам влади надавати фінансування або іншу допомогу будь-якій особі для публікування або просування матеріалів щодо гомосексуалізму як припустимої форми сімейних взаємин або з метою викладання подібної припустимості у школах. Законопроект без труднощів пройшов усі стадії законодавчого процесу в Палаті Лордів, але через наближення виборів на нього не знайшлося часу в Палаті Громад. Урешті-решт, принципи законопроекту Лорда Хелсбері було закріплено на сесії 1987–1988 років. Цей Акт, будучи внесеним у Палату Громад, прийнято обидвама Палатами, що контролювалися консервативною партією [1, с. 345].

На цьому розгляд питань, що пов'язані з гомосексуалізмом, не припинився, а, можна сказати, тільки розпочався. Подальша лібералізація законодавства в цьому стосунку в інших європейських країнах і тиск з боку як Європейського Союзу, так і Ради Європи вимусили знову повернутися до обговорення цього зловідомого питання.

У 1994 році питання щодо віку вступу в гомосексуальні стосунки знову винесено на розгляд парламенту. На цей час Палата Громад уже перехопила ініціативу. Е. Кюррі запропонувала Палаті Громад поправку щодо зниження віку до 16 років. Ця поправка була відхилена 307 голосами проти 280. Водночас схвалення отримала інша поправка, поправка Сера Е. Дюранта, про зниження віку для вступу в гомосексуальні стосунки до 18 років. Поправка була схвалена 427 голосами проти 162 [1, с. 345].

У 2005 році у Великобританії набув чинності закон про громадянські партнерства, що дозволив офіційну реєстрацію одностатевих союзів (Civil Partnership Act 2004). Особливість законодавства Великобританії полягає в тому, що громадянське партнерство можуть укладати особи, які досягли 16 років, тоді як у більшості країн із подібним законодавством вік встановлено на рівні 18 років. Варто зазначити, що 16 років у Великобританії – це так званий «вік згоди» (коли людина за законом вільно може вступати в сексуальні відносини) [2, с. 178].

Отже, проблема легалізації громадянських партнерств є однією з актуальних і дискусійних проблем сьогодення. Законодавство більшості країн світу, у т. ч. України, загалом не приділяє окремої уваги проблемі щодо легалізації громадянських партнерств як специфічної форми шлюбу. Варто відзначити правотворчий досвід Великобританії, знайомство з яким доводить те, що суспільство має толерантно ставитися й до тих груп людей, які прагнуть створити громадянські партнерства як специфічну форму шлюбу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев Н.А. Палата лордов Британского Парламента: от суда Короля Эгберта до революции Премьера Т. Блэра (825–2003 гг.) / Н.А. Алексеев. – М. : БЕК, 2003. – 432 с.
2. Анішук Н.В. Основи гендерного права України : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / Н.В. Анішук. – Одеса : Фенікс, 2013. – 208 с.
3. Гитин В.Г. Это жестокое животное – мужчина / В.Г. Гитин. – М. : ООО «Изд-во АСТ» ; Харьков : Торсинг, 2002. – 560 с.

Н. В. Анищук. Развитие гражданских партнерств как специфической формы брака в Великобритании. – Статья.

Аннотация. В статье исследуется правотворческий опыт Великобритании со второй половины XX столетия и до сегодняшнего дня в сфере легализации гражданских партнерств как специфической формы брака.

Ключевые слова: гендерная дискриминация, гражданские партнерства, легализация гражданских партнерств.

N. Anischuk. Development of civil partnerships as a specific form of marriage in the UK. – Article.

Summary. The article examines the law-making experience of the UK from the second half of the twentieth century to the present day in the sphere of legalization of civil partnerships as a specific form of marriage.

Key words: gender discrimination, civil partnerships, legalization of civil partnerships.

УДК 347.79

О.К. Галицька,
старший викладач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики,
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса, Україна

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ МОРІВ

Анотація. У статті досліджуються проблеми, пов'язані з розслідуванням окремих видів екологічних злочинів. Значна увага приділяється особливостям розслідування забруднення морів. Проаналізовано використання спеціальних знань під час розслідування забруднення морів. Розглянуто процесуальні й непроцесуальні форми використання спеціальних знань під час розслідування екологічних злочинів, питання призначення судових експертиз.

Ключові слова: екологічні злочини, забруднення морів та інших водних джерел, тактика проведення типових слідчих (розшукових) дій, використання спеціальних знань, проведення та призначення судових експертиз.

Розслідування злочинів, пов'язаних із забрудненням морів, як і будь-якого іншого кримінального правопорушення, потребує застосування спеціальних знань. Використання спеціальних знань значно розширює можливості органів досудового розслідування, сприяє результативності виконання покладених на них функцій. Тому питання щодо використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із забрудненням морів та інших водних джерел, потребує належного опрацювання.

Проблеми розслідування окремих видів екологічних злочинів були предметом дослідження в роботах М.О. Духно, В.В. Єгошина, Ю.Г. Корухова, Г.А. Матусовського, А.Є. Меркурісова, А.М. Плешакова, А.П. Резван, М.В. Свердюкова, М.О. Селіванова, М.П. Яблокова й інших.

Теоретичною базою дослідження у сфері розслідування забруднення морів є праці багатьох вітчизняних і закордонних авторів: О.М. Архіпова, Л.А. Іванової, В.І. Карагодіна, С.О. Книженка, В.В. Лаврищенко, В.В. Лаврищева, О.В. Мельника, О.В. Одерія, О.В. Ринкової, М.В. Руденка, С.А. Рузметова, А.В. Сибірського, Р.І. Сибірної, Л.Л. Стасюка, Ю.М. Туровца, В.А. Чугаєва, де розглядалися питання методики розслідування екологічних злочинів, криміналістичної характеристики екологічних злочинів, першочергового етапу розслідування екологічних злочинів та інші аспекти. Проте питання вдосконалення процедури розслідування екологічних злочинів із використанням спеціальних знань, пов'язаних саме із забрудненням морів та інших водних джерел, натепер є не достатньо розробленим.

Однією з причин низької ефективності розслідування порушень законодавства про забруднення морів є те, що працівники слідчих та оперативних підрозділів усе ще не готові до дієвого розслідування й розкриття таких злочинів.

Слідчий, розслідуючи кримінальну справу про злочин проти довкілля, стикається з необхідністю використання спеціальних знань мінімум у двох галузях – техніки та екології.